

نگرشی بر معادله تجارت تسلیمات

محمد امین میروزی

حامد رانی

اکبر آغا بابائیان

۱۳۹۹

سرشناسه : میرزایی، سید امین/۱۳۶۵
 عنوان و نام پدیدآور : نگرشی بر معاهده تجارت تسلیحات/
 مؤلفان: سید امین میرزایی، حامد درایتی، اکبر آقابائیان
 مشخصات نشر : تهران: فانوس دنیا، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری : ۳۶۴ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س. م.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۸۲-۶
 رده‌بندی دیویی : ۳۶۴/۱۴
 شماره کتابشناسی ملی : ۶۱۴۶۸۲۹

www.fanoos-e-donya.ir
Fanoos.donya@yahoo.com

نگرشی بر معاهده تجارت تسلیحات

نویسندگان: سید امین میرزایی، حامد درایتی، اکبر آقابائیان

انتشارات: فانوس دنیا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۸۲-۶

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۶۰۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

.....	مقدمه	۱
.....	بخش اول: مبانی و مفاهیم	۱۱
.....	فصل اول: تعاریف لغوی و اصطلاحی	۱۱
.....	فصل دوم: تاریخچه و زمینه‌های تصویب معاهده	۲۵
.....	فصل سوم: مبانی نظری پیرامون کنترل تسلیحات	۵۱
.....	فصل چهارم: معاهده در پرتو اسناد بین‌المللی مرتبط	۶۳
.....	فصل پنجم: معاهده	۱۱۶
.....	فصل ششم: قلمرو معاهده	۱۴۶
.....	فصل هفتم: مکان، زمان و کسب تجارت تسلیحات	۱۶۶
.....	فصل هشتم: تضمین اجرای معاهده و ایفای تعهدات ناشی از آن	۲۳۵
.....	بخش دوم: جوابات الحاق جمهوری اسلامی ایران به معاهده تجارت تسلیحات	۲۶۹
.....	فصل اول: سیاست نظامی جمهوری اسلامی ایران	۲۶۹
.....	فصل دوم: تعهدات و حقوق کلی ایجاد زیرساختها و اجرای معاهده	۲۸۳
.....	فصل سوم: فروش یا انتقال، خرید و تأمین تسلیحات	۲۹۱
.....	فصل چهارم: موافقتنامه همکاریهای دفاعی، نظامی، سرمایه‌گذاری، انتقال تکنولوژی	۳۱۱
.....	ضمائم	۳۲۱
.....	فهرست منابع و مآخذ	۳۵۵
.....	الف: کتب فارسی	۳۵۵
.....	ب: مقالات فارسی	۳۶۱
.....	ج: پایان نامه‌ها و رساله‌ها	۳۶۰
.....	د: کتب انگلیسی	۳۶۰
.....	ه: مقالات انگلیسی	۳۶۳
.....	و: تارنماها	۳۶۶

مقدمه

دسترسی آسان به سلاح‌ها و مهمات در تمامی نقاط دنیا منجر به رنج‌های انسانی، سرکوبی و اختناق سیاسی، جرم و جنایت و ترور بین جمعیت‌های غیرنظامی شده است. نقل‌وانتقال‌های غیرمسئولانه سلاح‌های سنگین می‌تواند ثبات امنیتی منطقه‌ای را از بین برده و نقض تحریم‌های تسلیحاتی را ممکن سازد و به زیرپانهادن حقوق بشر کمک کند. در کشورهای که با مناقشه و میزان فراوان خشونت مواجه هستند، سرمایه‌گذاری تسلیحاتی و توسعه مختل می‌شود و کشورهای گرفتار مناقشه یا جرم و جنایت گدازده، بیشترین دشواری را برای دستیابی به آرمان‌های توسعه هزاره بایست تحمل نمایند.

از آن گذشته، امروز حدود ۷۰۰ میلیون نبضه سلاح‌های خرد و جنگ‌افزارهای سبک در جهان وجود دارد که در بی‌ثباتی و زافزون امنیت مؤثرند. همین تسلیحات خرد منابع ابتدایی درگیری‌ها، شورشیان، تروریست‌ها و مجرمین در خشونت‌ها و سوءاستفاده از اصول حقوق بشر و بشردوستانه هستند. انتقال غیرمنصفانه این نوع تسلیحات به دست دولت‌ها (حدود ۹۹ دولت و ۱۰۰۰ شرکت درگیر در تولید و عرضه) یکی از بزرگترین عوامل یاری‌رسان و

فزاینده این بحران است. با توجه به جایگاه معاهدات بین‌المللی، در قوانین داخلی کشورها، عضویت ۱۳۰ دولت در این معاهده، بر تجارت، ترانزیت و رقابت‌های تسلیحاتی تأثیر خواهد گذاشت. در کنار بزرگترین سازندگان تسلیحات دنیا، کشورهای کمتر توسعه‌یافته و در حال توسعه، مطابق موازین بین‌المللی به خصوص ماده ۵۱ منشور ملل متحد، از حق دفاع مشروع برخوردارند، و دفاع در صحنه منکشات و منازعات امروزی بین‌المللی، بدون بهره‌گیری از تسلیحات مدرن و پیشرفته امری است که اگر غیرممکن نباشد، با مشقت فراوان همراه خواهد بود. بنابراین، این دولت‌ها هم حق خرید تسلیحات کمتر و مناسب را باید در اختیار داشته باشند، هم سایر کشورهای در حال توسعه بتوانند تسلیحات ساخت خود را به شکل مشروع و قانونی در اختیار سایر دولت‌ها قرار دهند. از همین رو، تمشیت روابط بین‌المللی دولت‌ها در خصوص تأمین و تجارت تسلیحات متعارف، از اهمیت بی‌یاری برخوردار است.

اصولاً بخشی از محصولات تولیدکنندگان تسلیحات، به مصرف داخلی کشور متبوع آن‌ها رسیده و بخش اعظمی از آن توسط خود آن‌ها یا عرضه‌کنندگان صادر می‌شود. با توجه به این که اولویت نخست این شرکت‌ها فروش محصولات و کسب درآمد است، محل و چگونگی استفاده از این تسلیحات برای تولیدکنندگان از اهمیتی نداشته یا در اولویت‌های بعدی قرار دارد. حال چنانچه کشور متبوع تولیدکننده که صادرات تحت صلاحیت او انجام می‌شود، اقدام مسئولانه‌ای را در این باره انجام ندهد، سلاح‌های به فروش رفته، ممکن است در هر موقعیتی و علیه هر کشور یا ملتی به کار روند، و

نتایج جبران‌ناپذیری را برجای بگذارند. با توجه به این که اصولاً عملیات بازرگانی خارجی، تحت نظارت و حاکمیت دولت‌ها انجام می‌پذیرد و کلیه اشخاصی که در فرآیند واردات و صادرات دخیل‌اند، ملزم به رعایت مقررات و قوانین مربوطه می‌باشند. بنابراین، دولت‌ها باید در قبال نظارت و اعمال کنترل بر فرآیند نقل و انتقال بین‌المللی تسلیحات پاسخگو باشند. به همین دلیل، الزام دولت‌ها به کنترل مؤثر و ردیابی محموله‌های تسلیحاتی، از جمله مبرترین راه‌کارها، برای تقلیل و ریشه‌کن کردن قاچاق سلاح محسوب می‌شود. قاعده‌تاً منبع تعهد دولت‌ها در حقوق بین‌الملل، ناشی از الزامات اساسی دولت‌هاست، اگرچه امروزه رعایت برخی موازین حقوق بین‌الملل، بسته به رضایت دولت‌ها مبنی بر رعایت آن‌ها نیست. کنترل و نظارت بر محموله‌های تسلیحاتی که تحت صلاحیت یک دولت مبادله می‌شوند، شاید به‌طور ضمنی با برخی از تعهدات بین‌المللی وی هم‌پوشانی داشته باشد، اما تا قبل از تصویب معاهده تجارت تسلیحات، تعهدی "زام‌آور" برای دولت‌ها محسوب نمی‌شد. وائگهی، مسئله امنیت ملی و حق حاکمیت کشورها، که با مقوله مبادلات تسلیحاتی پیوند ناگسستنی دارد، نیز به لحاظاتی به همراه دارد که قطعاً بر شفافیت روند نظارت و کنترل تجارت تسلیحات تأثیر خواهد گذاشت. از این‌رو، هر سازوکاری که در این راستا پیشنهاد می‌شود، بایستی میان ایجاد یک فرآیند کنترل شفاف از یک‌سو و منافع امنیتی و دفاعی کشورها از سوی دیگر، توازن برقرار نماید.